

4.2. OCJENA POSTOJEĆIH PROSTORNIH PLANOVA

4.2.1. Uvod

Hrvatska, pa i sadašnje područje Bjelovarsko-bilogorske županije imaju veoma jaku tradiciju prostornog planiranja, koje je intenzivirano 60-tih godina. Krajem 70-tih su (paralelno) izrađeni Regionalni prostorni plan Bilogorsko-podravske regije i prostorni planovi (bivših) općina, koji su uz manje izmjene i dopune i sada na snazi, izuzev Prostornog plana općine Bjelovar, koji je 1991. godine donošenjem novoga stavljen izvan snage.

Prostorni planovi (bivših) općina Čazma, Daruvar, Garešnica i Grubišno Polje rađeni su temeljem iste zakonske regulative, "Globalne projekcije i preliminarne koncepcije dugoročnog privrednog, društvenog i prostornog razvoja regije" i Regionalnog prostornog plana zajednice općina Bjelovar (sve APZ-PLAN Zagreb u suradnji). Svi planovi su vrlo slično koncipirani, prvenstveno zbog gotovo istovjetnih ciljeva i pretpostavki (izgradnja i jačanje samoupravnog socijalističkog sistema, porast zaposlenosti u pravcu potpunog angažmana stanovništva sposobnog za rad, privredni rast od 6 do 7% godišnje temeljen na intenzivnom razvoju industrije, te kooperaciji društvenog i individualnog sektora poljoprivrede, neophodna dodatna akumulacija iz izvora izvan općine, ...).

Zemljopisna obilježja (geološka, reljefna, hidrografska i klimatska) koja su nepromjenjiva, dobro su obrađena, a kako u međuvremenu nije bilo bitnih novih saznanja, većina konstatacija se uz eventualne manje dorade može koristiti i za potrebe izrade novih prostornih planova.

Prostorni plan (bivše) općine Bjelovar izrađen je 1991. godine po Urbanističkom institutu SR Hrvatske. Plan je akceptirao niz izmjenjenih okolnosti i novih spoznaja:

- rezultate popisa stanovnika 1981. godine,
- nastavljanje jake urbanizacije i nekontrolirane depopulacije ruralnih područja,
- snažan razvoj znanosti, tehnike, tehnologije i potrošnje,
- eksplozivnu ugroženost prostora i okoliša...,

ali je na žalost zadržao građevinska područja određena Odlukom iz 1983. godine, a temeljem starog prostornog plana.

Obzirom na vrijeme izrade isti međutim većim dijelom nije akceptirao, a zbog intenziteta i radikalnosti promjena nije mogao ni anticipirati:

- rezultate popisa stanovnika 1991. godine,
- samostalnost hrvatske države i time bitno izmjenjene geostrateške i geopolitičke okolnosti,
- novo društveno-političko uređenje,
- Domovinski rat i njegove posljedice,
- novo teritorijalno ustrojstvo (a prilikom definiranja kojeg na žalost nisu adekvatno vrednovani prostornoplanski čimbenici),
- sadašnju, bitno izmjenjenu zakonsku regulativu,
- Strategiju i Program prostornog uređenja Republike Hrvatske...i dr,

a što je obzirom na kvalitetu i kvantitetu promjena te njihov utjecaj na organizaciju prostora, bitno narušilo osnovne postavke plana i umanjilo njegovu provedivost i "rok trajanja".

Najvažnije dobro i loše procjenjene, planirane ili provedene odrednice prikazane su za svaku tematsku cjelinu posebno.

4.2.2. Stanovništvo i demografske promjene

Prostornim planovima izrađenim 1978. godine napravljene su relativno kvalitetne analize demografskih stanja i uočene sve negativne tendencije. Međutim, kako se pri izradi projekcije demografskih kretanja pošlo od nerealno visoko planiranog budućeg privrednog rasta, tako su i projekcije budućeg broja stanovnika bile pretjerano optimistične (cca 15 do 25%), a osobito za općinske i lokalne centre (od 30 do 300%).

Prostornim planom (bivše) općine Bjelovar izrađenim 1991. godine projekcije su malo realnije postavljene, ali je već popis iz 1991. godine pokazao da su još uvijek bile (na žalost) precjenjene i predimenzionirane.

4.2.3. Sustav naselja

Prostornim planovima izrađenim 1978. godine preferiran je razvoj reduciranog policentričnog modela: općinski centar - relativno ujednačena mreža lokalnih centara - seoska naselja.

Uočene slabosti općinskih i lokalnih centara trebale su se otkloniti izuzetno velikim porastom broja radnih mjesta (minimalno trostruko, a maksimalno čak šesterostruko) i stanovnika (minimalno 15%, a maksimalno čak do 80%), te ubrzanim opremanjem svim drugim potrebnim sadržajima. Kako su sadašnje analize pokazale, odabir naselja-lokalnih centara je relativno dobro izvršen, ali je planirani razvoj jako precjenjen.

Za seoska naselja stupanj budućeg nazadovanja i negativnih demografskih trendova je relativno dobro procjenjen, ali možda najviše stoga što gotovo nikakve poticajne mjere (izuzev pozitivne uloge razvoja lokalnih centara i poboljšanja prometnih uvijeta) nisu bile planirane, pa tako ni provedene.

Prostornim planom (bivše) općine Bjelovar izrađenim 1991. godine postavljen je i razrađen policentrični model: centar - dva područna žarišta - mreža lokalnih centara (na nivoima razvojno resursnih područja) - ostala naselja, a kojim se nastojalo približiti koncepciji urbanizacije prostora.

Prilikom izrade Odluka o granicama građevinskih područja, preporuke i predviđanja prostornih planova su poštivani za općinske i lokalne centre (nerealno optimistični), ali za seoska naselja nije iznađen način smanjivanja građevinskih područja na veličinu potrebnu za procjenjeni broj stanovnika. Kako i tadašnja zakonska regulativa nije poticala revitalizaciju, rekonstrukciju i sanaciju postojećeg građevinskog fonda (a čiju važnost je prostorni plan iz 1991. godine uočio), predmetni prostorni planovi nisu uzrokovali, ali su olakšali građenje neprimjereno za ruralna područja, te brojne, danas jasno uočljive i teško ispravljive prostorne defekte.

Zbog uvodno navedenih izmjjenjenih okolnosti niti jedan plan više nije odgovarajući.

4.2.4. Objekti javnog standarda

Postojećim prostornim planovima osiguravao se programski okvir razvoja i prostornog uređenja određene administrativno-teritorijalne jedinice – bivše Zajednice općina Bjelovar, a kasnije i bivših Općina Bjelovar, Čazma, Daruvar, Garešnica i Grubišno Polje, koje su se novim ustrojem transformirale u Bjelovarsko-bilogorsku županiju s gradovima: Bjelovar, Čazma, Daruvar, Garešnica i Grubišno Polje. Novim ustrojem države i Županije planirani razvitak naselja je drugačije postavljen, pa u svezi s tim i razvitak mreže objekata javnog standarda. Gradovi i neka naselja (općine) u Županiji postaju jača središta razvitka na gravitirajućem području, pa im planirana mreža ustanova i institucija društvenih djelatnosti nije odgovarajuća i u skladu s novopostavljenim zahtjevima policentričnog razvitka.

Cjelokupno prijašnje planiranje bilo je u funkciji što bržeg dosizanja razvijenih evropskih zemalja, ali u uvjetima specifičnih socijalističkih društvenih odnosa. Osnova u društvenom vlasništvu

omogućavala je da se neke društvene djelatnosti razvijaju zajedno ili paralelno jedne s drugima u istom prostoru. Danas, u promjenjenim imovinsko-pravnim odnosima, ovi planovi su neprimjereni za nove poduzetničke inicijative. Također, znatan dio ustanova društvenih djelatnosti prešao je u privatno vlasništvo što u postojećim planovima nije moglo biti prihvaćeno.

Planirani razvitak bazirao se prvenstveno na kvantitativnom rastu (porast broja stanovnika, broja radnih mjesta, površine građevinskog područja gradova i naselja) zbog čega su na pojedinim djelovima osigurane velike površine građevinskog zemljišta za razvoj objekata javnog standarda. Polazne pretpostavke demografskog i gospodarskog razvoja određene za pripremu planova nisu se do sada ostvarile, a time ni predviđeni kapaciteti ustanova i institucija društvenih djelatnosti. Unutar gradskog područja utvrđeno je dovoljno kapaciteta u popunjavanju i dovršenju već iniciranih zona, a došlo je i do velikog smanjenja investicija, pogotovo u nekada predviđene kapitalne objekte.

Pod utjecajem kvantitativnih odrednica razvitka i podržavajući "hijerarhijsku ujednačenost i uniformiranost", ti planovi su često zanemarivali kvalitativne i bitne funkcije koje su pojedini gradovi imali, kao i njihov povijesni i kulturni značaj, što se posebno odražava na području društvenih djelatnosti i razvoju mreže ustanova i institucija društvenih djelatnosti.

Selo je u prostornim planovima ostajalo na margini zanimanja svih sudionika planiranja, a poželjne blagodati gradskog života na selo su prenošene urbanističkim instrumentarijem. Zbog izgradnje obiteljskih kuća duž magistralnih i regionalnih cesta s direktnim prometnim priključkom na takvu cestu, stvorena su izdužena nehumana naselja sa svim pripadajućim defektima organizacije korištenja javnih sadržaja, a odstupajući na taj način od pozitivne tradicije ušorenih sela. Objekti javnog standarda na selu razvijeni su minimalno (npr. područna osnovna škola, zdravstvena ambulanta, društveni dom) ili ih uopće nema.

4.2.5. Infrastrukturni i vodnogospodarski sustavi

Cestovni promet

Postojeći prostorni planovi (bivših) općina, što se tiče cestovne infrastrukture, u polazištu su imali viziju razvoja optimističniju nego se ona ostvarila.

Stupanj motorizacije nije imao predviđeni gradijent prirasta, kako se to predviđalo izračunom prema Shell – modelu, iako je već tada to uzeto kao vrlo optimistično i maksimalno moguće, uz idealan rast i razvoj svih djelatnosti u okviru regije kao cjeline. Vezano s tim, ceste su sistematizirane u interregionalne, regionalne, općinske i lokalne, što nije u skladu s današnjim mjerilima o razvrstavanju javnih cesta, terminološki i sadržajno. Pojedine ceste, naročito se to odnosi na one lokalnog značaja, su zadržale svoj položaj, dok su one višeg reda predmet ponovne valorizacije unutar novog okruženja nastalog stvaranjem novih država i koncepcije strategije cestovnog razvoja Hrvatske.

Princip korištenja postojećih trasa cesta i njihova modernizacija imperativ je koji vrijedi i danas. Održavanje i modernizacija nije realizirana u obimu koji je predviđen prostornim planovima (bivših) općina.

Željeznički promet

Predviđanja prostornih planova (bivših) općina su bila usmjerena na povećanje prometa roba i putnika, a s tim i poboljšanje tehničko-eksploatacionih karakteristika pruga i prevoznih sredstava.

Međutim, zbog ratnih zbivanja i oporavka privrede u poratnom razdoblju, te slabosti zastarjelih metoda prijevoza putnika i roba, željeznica bilježi stalno opadanje prometa. Neke pruge koje su bile nerentabilne su ukinute i demontirane. Bez rješenja financiranja modernizacije željezničkog prometa na integralnom principu, što znači povezivanje sa cestovnim prometom uz snažno isticanje svojih

prednosti, ne može se realizirati niti ono što je predviđeno prostornim planovima (bivših) općina, kao ni ciljevi koje postavljaju novi prostorni planovi.

Pošta i telekomunikacije

Snažan razvoj poštanske službe, a posebno telekomunikacija, uvjetuju da postavke u prostornim planovima (bivših) općina više nisu prihvatljive.

U odnosu na vrijeme izrade prostornih planova (bivših) općina, pojavili su se razni novi oblici i metode rada, te nova tehnologija koja sve svoje prednosti pokazuje baš na tom području i iz temelja mijenja ulogu, prije svega telekomunikacija u svakidašnjem životu. Prevladala je tehnika digitalnih centrala i prijenosa podataka putem optičkih kabela, što otvara neslućene mogućnosti razvoja svih oblika komuniciranja, koji se nisu mogli ni predvidjeti početkom planskog razdoblja većine prostornih planova (bivših) općina.

Vodoopskrba i odvodnja

Problematika vodoopskrbe i odvodnje na području koje su obuhvatili prostorni planovi (bivših) općina je dobro uočena i obrađena te vrijedi i danas.

Novom teritorijalnom podjelom na županije, vodoopskrba je rješavana cjelovito na temelju "Planova razvitka vodoopskrbe u prostoru Županije bjelovarsko-bilogorske", čime su ocjene i ciljevi izneseni u prostornim planovima (bivših) općina prihvatljivi i modificirani u cilju opskrbe cijelog stanovništva Županije pitkom vodom.

Vodnogospodarski sustav

Većina planiranih vodotehničkih i meliorativnih zahvata, te izgradnja novih privrednih ribnjaka nije ostvarena. Nije razrađena neophodna stručna usaglašenost vodoprivredne, poljoprivredne i šumarske znanosti.

Elektroopskrba

Prostornim planovima (bivših) općina su dobro projicirane planske pretpostavke vezano za predviđenu stopu rasta potrošnje električne energije, što je osnova za planiranje cjelokupnog sustava elektroopskrbe. Pri izradi planova korištene su studije, koje predviđaju razvoj elektroenergetskog sustava i predstavljaju program koji je i danas relevantan.

Plinoopskrba

Pozicija s kojih je promatrana plinoopskrba u prostornim planovima (bivših) općina, a to je težnja da kao energent dobrih tehničko-tehnoloških svojstava bude glavni nositelj energetskih potreba široke potrošnje, nije izgubila svoj značaj. Potreba daljnjeg širenja plinske mreže i istraživanja novih nalazišta je stvarna.

Otpad

Prostornim planovima izrađenim 1978. godine problematika zbrinjavanja i odlaganja otpada praktički nije niti načeta.

Prostornim planom (bivše) općine Bjelovar izrađenim 1991. godine ista nije posebno razmatrana obzirom da je pri kraju bila izrada "Studije lokacija za sanitarnu deponiju krutog otpada grada Bjelovara". U grafičkom dijelu simbolom je dano studijom izlučenih 7 mogućih lokacija koje su predložene za daljnje istraživanje.

4.2.6. Šumarstvo

Razvoj šumarstva baziran je i na danas nastavljenom razvoju šumarske znanosti i potrajnom načinu gospodarenja, samo sa preoptimističnim procjenama daljnjeg razvoja na ovom području i nedovoljnim naglaskom na danas sve značajnijim ekološkim, zaštitnim i socijalnim funkcijama šume. Značajan pomak u tom smjeru, uz cjelokupnu zaštitu okoliša, očituje se u novije izrađenom Prostornom planu općine Bjelovar iz 1991. godine.

4.2.7. Turizam

Prostorno-planska dokumentacija daje površne smjernice o razvoju turizma, bez detaljnije i učinkovite razrade, što ne odgovara današnjim težnjama i resursnim potencijalima ovog područja.

4.2.8. Zaštita posebnih vrijednosti prostora i okoliša

Obzirom da se u vrijeme izrade prostornih planova iz 1978. godine tek uočila potreba jače zaštite okoliša i adekvatnog tretiranja problematike krajobraza, a odgovarajuća zakonska regulativa praktično nije ni postojala, planovima su dane tek načelne smjernice.

Prostornim planom (bivše) općine Bjelovar izrađenim 1991. godine pokušalo se otići korak dalje, međutim detaljna razrada koja bi osigurala učinkovitu zaštitu nije napravljena.

Zaštita prirodne i kulturne baštine istima je relativno dobro obrađena. Prepoznati su lokaliteti i objekti, pokrenute su inicijative i dane smjernice, ali sa provedbom mjera učinkovite zaštite se do sada gotovo nije ni započelo (izuzev urbanističkih cjelina Bjelovara i Daruvara te značajnijih pojedinačnih spomenika kulturne baštine).